

Chov zvířat v cirkusech a činnost cirkusů

Dle zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, je Drezúra zvířat vázanou živností s ohlašovací povinností, což je uvedeno v příloze 2 zmíněného zákona. Každý provozovatel živnosti Drezúra zvířat je povinen dle přílohy 5 živnostenského zákona zajistit výkon této živnosti pouze osobami s náležitou úrovní odborné způsobilosti. Dle § 13a zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, je právnická nebo fyzická osoba, která na základě živnostenského oprávnění chová zvířata určená pro zájmové chovy pro účely obchodu s nimi nebo s těmito zvířaty obchoduje, provozuje jezdeckou firmu nebo povoznictví, anebo chová zvířata pro cirkusová nebo veřejná vystoupení, povinna nejpozději 30 dnů před zahájením nebo ukončením podnikání oznámit výkon živnosti, druhy a počty zvířat příslušné krajské veterinární správě a současně doložit, jakým způsobem bude zabezpečena péče o zvířata, jejich zdraví a welfare v případě zahájení činnosti. Pokud krajská veterinární správa zjistí závažné nebo opětovné porušení těchto povinností, může podat návrh příslušnému živnostenskému úřadu, aby živnostenské oprávnění zrušil nebo provozování pozastavil.

Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, uvádí, že každý, kdo drží nebo chová zvíře nebo zvířata, trvale nebo dočasně, přemísťuje zvíře, nebo obchoduje se zvířaty a mimo jiné pořádá veřejná vystoupení, je chovatelem a musí dodržovat veškeré povinnosti chovatele z výše zmíněného zákona vyplývající. Především je zakázáno týrat zvířata, čímž se například rozumí dle § 4 zákona č. 246/1992 Sb. nutit zvíře k výkonům, které neodpovídají jeho fyzickému stavu a biologickým schopnostem a prokazatelně překračují jeho síly. Dále se za týrání považuje podávat zvířeti dopingové látky a jiné látky poškozující organismus s cílem změnit jeho výkon nebo vzhled. Je zakázáno podrobit zvíře výcviku nebo veřejnému vystoupení anebo obdobnému účelu, je-li toto pro zvíře spojeno s bolestí, utrpením, zraněním nebo jiným poškozením, jakož i vychovávat, cvičit nebo účelově používat zvíře k agresivnímu chování vůči člověku nebo jiným zvířatům. Z jiných, než zdravotních důvodů pak není možné omezovat výživu zvířete včetně jeho napájení, nestanoví-li zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči jinak. Jakákoliv propagace týrání zvířat, je dle tohoto zákona také zakázána, což je stanoveno v § 2 a § 4a.

Drezúra zvířat je dle zákona na ochranu zvířat proti týrání veřejným vystoupením, čímž se rozumí jednorázové nebo opakované provádění činnosti se zvířetem nebo zvířaty chovatele, které je přístupné veřejnosti, a to i prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků, za

účelem výchovy, vzdělávání, reklamy, soutěže nebo za účelem podnikání, nebo činnost, při které vznikne doklad o zvířeti, který je hodnocením jeho vzhledu, výkonu nebo určitých vloh. Náležitosti veřejného vystoupení a povinnosti pořadatele jsou blíže specifikovány v § 8 zákona č. 246/1992 Sb.

V § 14a zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, jsou uvedeny zakázané činnosti s volně žijícími zvířaty. Jednou z nich je zákaz provozu mobilní zařízení typů pojízdných zvěřinců, exotárií, terárií a akvárií, v nichž jsou jedinci volně žijících druhů umístěni převážně v prostoru dopravního prostředku, s výjimkou zvířat, se kterými je pracováno v cirkusové manéži. Dále je zakázáno provádět zvláštní způsob výcviku pro přípravu a provedení triků nebo výkonu v cirkuse, divadelním a varietním představení, filmu, televizním programu nebo podobném veřejném představení (dále jen „drezúra“), s výjimkou výcviku nebo veřejného vystoupení loveckého dravce, sokola nebo sovy chovaných k sokolnickému využití a cílených pohybových aktivit zvířat v zoologických zahradách s platnou licencí dle zákona o zoologických zahradách konaných za účelem vzdělávacím či v zájmu zvířat, 1. *u primátů, ploutvonožců, kytovců, nosorožců, hrochů a žiraf narozených od 1. března 2004 včetně*, 2. *u jedinců ostatních volně žijících druhů zvířat narozených od 1. ledna 2022 včetně*, a k těmto účelům s nimi vstupovat na území státu. Toto omezení je v oblasti drezúry zvířat a jejich ochrany velkým krokem, neboť do roku 2021 platilo omezení pouze částečné, a to v tomto znění: *u nově narozených (od 1. 3. 2004) primátů, ploutvonožců, kytovců, vyjma delfinovitých, nosorožců, hrochů nebo žiraf provádět zvláštní způsob výcviku pro přípravu a provedení triků nebo výkonu v cirkuse, divadelním a varietním představení, filmu, televizním programu nebo podobném veřejném představení, s výjimkou cílených pohybových aktivit zvířat, v zoologických zahradách (dále jen "drezúra") a k těmto účelům s nimi vstupovat na území státu. Nově se zakazuje u zvířat z řádu šelmy (*Carnivora*) uvedených v příloze k tomuto zákonu a jejich kříženců (dále jen „vybrané druhy šelem“) a u zvířat z řádu primátů (*Primates*) u čeledi lidoopi (*Hominidae*) a) *umožnit fyzický kontakt se zvířaty osobám odlišným od chovatele, s výjimkou veterinárního lékaře, osoby provádějící odchyt a přepravu zvířat, osoby blízké chovateli nebo zaměstnance chovatele*, b) *odebírání mláďat těchto zvířat od matky a jejich umělé dokrmování před odstavem, s výjimkou případů, kdy je to podle posouzení veterinárního lékaře nutné z důvodu zdravotního stavu matky nebo mláďat, nebo* c) *venčení mimo prostory určené k chovu zvířete nebo k veřejnému vystoupení.**

Chov a drezúra volně žijících zvířat pak musí být prováděna s ohledem na druh a věkovou kategorii nebo hmotnost a další specifické podmínky nároků na jejich ochranu podle

podmínek pro chov a drezúru stanovených prováděcím právním předpisem, kterým je vyhláška č. 346/2006 Sb., o stanovení bližších podmínek chovu a drezúry zvířat.

Podmínky chovu drezírovaných zvířat stanovené vyhláškou č. 346/2006 Sb. mimo jiné upravují, jak má vypadat manéž a jaké jsou podmínky drezúry zvířat. K drezúře zvířat se mohou používat pouze hlasové podněty, bezkontaktní podněty částmi těla (řeč těla), doteky, vedení, zátěž a odměna, kdy dorozumívací prostředky musí být pro daného jedince srozumitelné, musí být využívány důsledně, s minimální námahou a nesmí drezírovanému zvířeti způsobovat utrpení. Na nové pomůcky si drezírované zvíře musí přivykat pomalu a postupně a při drezúře jsou využívány pouze přirozené vlastnosti drezírovaného zvířete. Ve vyhlášce jsou stanoveny i nepovolené způsoby drezúry, jako jsou údery bičem nebo jinými pomůckami a předměty, používání ohně a jiných podnětů působících bolest. Je zakázáno při drezúře používat podnětů, které účelově vyvolají obranné reflexy k podporování agresivního chování. Dále je například nepovoleno omezovat krmení a napájení, používání drog nebo jiných látek ovlivňujících vnímání nebo chování drezírovaných zvířat. Je také zakázáno používat pomůcek napodobujících oblečení člověka. V příloze č. 1 vyhlášky č. 346/2006 Sb., o stanovení bližších podmínek chovu a drezúry zvířat, jsou uvedeny zvláštní podmínky chovu pro druhy běžně používané k cirkusovému vystoupení, konkrétně zvláštní podmínky chovu kočkovitých šelem, medvědů, slonů, koňovitých, lam a velbloudů, turovitých a delfinovitých.

Evropská unie doposud nemá žádné závazné minimální standardy aplikovatelné na cirkusová zvířata. Existuje pouze nezávazné doporučení „Guidelines for the ownership, training and use of animals in circus enterprises or similar institutions“ (European Parliament, 2015).

V případě, že je zhoršen zdravotní stav zvířete, je chovatel povinen dle zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů, včas poskytnout první pomoc a požádat o odbornou veterinární pomoc. Povinností chovatele je dále chovat zvířata způsobem, v prostředí a podmínkách, které vyžadují jejich biologické potřeby, fyziologické funkce a zdravotní stav a předcházet poškození jejich zdraví, zajistit, aby byli psi, jakož i lišky a jezevci drženi v zajetí, ve stáří od 3 do 6 měsíců platně očkovaní proti vzteklině a poté během doby účinnosti předchozí použité očkovací látky přeočkovaní, uchovávat doklad o očkování po dobu platnosti očkování a na požádání jej předložit úřednímu veterinárnímu lékaři, také musí chovatel zajistit, aby bylo neprodleně a v rozsahu nezbytně nutném pro vyloučení podezření z onemocnění vzteklinou veterinárně vyšetřeno zvíře, které poranilo člověka nebo s ním přišlo do přímého kontaktu způsobem nebo za okolností, které mohou vyvolávat podezření z onemocnění touto nákazou.

Pro přemístování mezi členskými státy jsou stanoveny veterinární požadavky na přesun cirkusových zvířat Nařízením Komise č. 1739/2005/ES. Dle tohoto nařízení se cirkusem rozumí putovní výstava či pouť, které zahrnují jedno či více zvířat a provozovatelem cirkusu se rozumí majitel cirkusu, jeho zástupce či jiná osoba, která má za cirkus celkovou zodpovědnost. Provozovateli cirkusu vyplývá ze zmíněného nařízení povinnost registrovat cirkus alespoň 40 dní před prvním přesunem do jiného členského státu. Registraci cirkusů má na starost krajská veterinární, která cirkusu přidělí jednoznačné registrační číslo, dále vydává rejstříky zvířat v cirkusu a rejstříky míst konání představení cirkusu a zvířecí pasy. Při přemístování cirkusu mezi zeměmi EU je nutné vyplnit TRACES (Trade Control and Expert System), díky němuž je možná zpětná dosledovatelnost (všechny náležitě informace sdělí provozovatel cirkusu min. 48 hod před přesunem). Povinností provozovatele cirkusu je před přesunem do jiného členského státu aktualizovat rejstříky zvířat a míst konání vystoupení, aktualizovat pasy všech zvířat a minimálně 10 dní před odjezdem informovat příslušný orgán členského státu, kde se cirkus nachází o záměru přesunout se do jiného členského státu. Všechna drezírovaná zvířata, která se budou přemísťovat, musí být držena tak, aby bylo zamezeno styku se zvířaty, která nejsou registrována dle tohoto nařízení. Povinností provozovatele cirkusu je veškeré informace v rejstřících uchovávat po dobu 5 let.

Vlivem omezeného prostoru a neustálého přemístování za účelem vystupování před veřejností jsou mnohdy drezírovaná zvířata v neustálém stresu. Podmínky uvedené v legislativě se dají považovat za minimum, které jim člověk musí poskytnout. Vzhledem k tomu, že jsou k drezúře používána z velké části zvířata exotická, dá se jejich využívání k drezúře považovat za zcela nepřirozené. Pro účely cirkusového vystoupení by měla být používána pouze zvířata domestikovaná anebo v moderním pojetí zvířata vůbec nevyužívat, jako je tomu v tzv. novém cirkusu, který zcela eliminuje drezúru zvířat a hlavním cílem je ukázat ucelené scénické umění jako divadlo nebo balet. Jinými slovy se jedná o prolnutí různých druhů umění, konkrétně tance, hudby, divadla, výtvarného umění a filmu. Zásadní je umění artistů. Počátky nového cirkusu sahají do Francie na počátek 70. let 20. století, kdy Annie Fratellini a Pierre Étaix založili v roce 1972 cirkusovou školu, v roce 1974 pak byla založena škola další tentokrát herečkou Silvií Monfort. Aby byl cirkus považován za druh uměleckého představení, bylo nutné ustanovit státem podporované cirkusové vzdělávání. V roce 1985 byla inaugurována národní cirkusová škola École nationale supérieure des arts du cirque (ENSAC), jež je dosud součástí Centre nationale des arts du cirque (CNAC) (Cirqueon, 2021c). V České republice byl poprvé nový typ cirkusu provozován Ctiborem Turbou před rokem 1989. Zajímavostí je, že v devadesátých letech se nejvýraznějšími postavami nového divadla stali chodci na chůdách. V tomto období

byli novým typem cirkusu například Divadlo Continuo nebo Divadlo bratří Formanů. V roce 2007 vzniká soubor Décalages, v roce 2009 je založena La Putyku. Populárními se v dnešní době stávají festivaly zaměřené výhradně na nový cirkus: Letní letná (Praha), Cirk-uff (Trutnov), Fun Fatale (Praha), Cirkopolis Fest (Praha) (Nový cirkus, 2021).

Literatura

1. Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů
2. Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů
3. Vyhláška č. 346/2006 Sb., o stanovení bližších podmínek chovu a drezúry zvířat
4. Zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon), ve znění pozdějších předpisů
5. Zákon č. 162/2003 Sb., o podmínkách provozování zoologických zahrad a o změně některých zákonů (zákon o zoologických zahradách)
6. Nařízení Komise č. 1739/2005, kterým se stanoví veterinární požadavky na přesun cirkusových zvířat mezi členskými státy
7. European Parliament. 2015. Online. Viděno 4.10.2021. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-8-2015-009801_EN.html
8. Cirqueon. 2021c. Co je nový cirkus? Online. Viděno 4.10.2021. Dostupné z: <https://www.cirqueon.cz/novy-cirkus-v-zahranici>
9. Nový cirkus. 2021. Nový Cirkus v ČR. Online. Viděno 4.10.2021. Dostupné z: <http://www.novycirkus.eu/cs/novy-cirkus-v-cr>